

Norme și transgresări în literatura franceză

Teză de abilitare

Lumița DIACONU

REZUMAT

Lucrarea pe care o supun spre examinare comisiei în vederea obținerii abilitării de a coordona teze de doctorat cuprinde două părți principale elaborate în conformitate cu cerințele metodologiilor în vigoare. În prima parte, voi prezenta pe scurt direcțiile de cercetare pe care le-am aprofundat, precum și activitățile didactice și academice pe care le-am desfășurat, având ca reper temporal teza de doctorat pe care am susținut-o la data de 15 octombrie 2004, la Universitatea din București. În partea a doua, voi insista asupra perspectivelor de evoluție a carierei mele științifice și academice.

Teza de doctorat *L'Imaginaire médiéval de la sexualité : le topos du « cœur mangé »*, pe care am realizat-o având drept coordonator științific pe prof. univ. dr. Dolores Toma (după decesul primului coordonator, prof. univ. dr. Angela Ion), și-a propus să analizeze un topos ficțional – toposul „inimii mâncate” –, o formă de *cardiofagie involuntară* prezentă în mai multe narațiuni compuse în secolul al XIII-lea, atât în sudul, cât și în nordul Franței. În cadrul cercetării mele, al cărei corpus de referință este constituit din povestiri scurte și, mai ales, dintr-un roman în versuri, *Le Roman du Castelain de Couci et de la Dame de Fayel* (cea mai amplă versiune a acestei narațiuni centrate pe pedepsirea unei soții infidele), am adoptat o abordare antropologică pentru a putea reconstitui reprezentările medievale ale corpului. Am avansat ipoteza că ingerarea inimii de către soția acuzată de infidelitate corespundea unei comuniuni simbolice a îndrăgostiților, o reprezentare a sexualității specifică imaginarului medieval. Examinând scrierile teologice și tratatele medicale din epocă, am ajuns la concluzia că există o corespondență între registrul digestiv și cel al sexualității, ceea ce mi-a confirmat ipoteza inițială. Într-adevăr, cunoștințele anatomice și fiziologice, sfaturile în privința alimentației, precum și textele scrise de teologii din Evul Mediu despre păcatele trupești mi-au permis să arăt că, în plan simbolic, lăcomia soției și desfrânarea sunt echivalente. Mai mult, cele două păcate coexistă și se amplifică reciproc. În corpusul analizat, ingerarea inimii umane devine deci o metaforă a comuniunii trupești, a regenerării și a renașterii spirituale. Atitudinea femeii imediat după cumplita pedeapsă, este, de altfel, o formă de rezistență față de autoritatea soțului și, totodată, o contestare a Ordinii, mai exact a constrângerilor impuse de comunitate. Lucrarea rezultată din teza mea de doctorat, publicată în 2006 la Editura Universității din București, a fost foarte bine primită de medievști, atât în România, cât și în străinătate, așa cum am arătat în prezenta lucrare.

Am ales să aprofundez această axă tematică în două lucrări publicate ulterior. Pe de o parte, în *Figures du cœur, de la prouesse guerrière à la fin' amor et à l'adultère*, carte pe care am publicat-o în 2012 la Editura Universitaria, am realizat un inventar profan al *figurilor inimii* în imaginarul medieval din secolele XI-XIII, bazându-mă pe exemple din literatura epică și din literatura curtenească, inclusiv pe o nouă ediție a romanului care a făcut obiectul tezei mele de doctorat, ediție apărută la cinci ani după susținerea publică a acesteia. În plus, am arătat că, deși cele două imaginare literare pun accentul pe anumite conotații ale inimii în detrimentul altora, ele se suprapun totuși în anumite puncte.

Pe de altă parte, în cartea *Écrits sur l'imaginaire français : valeurs culturelles, représentations et transgressions symboliques*, publicată în 2009 la Editura Universității din București, am continuat să studiez raporturile dintre *norme* și *transgresări* în literatura medievală. Structurată în două părți, această lucrare urmărește în primul rând ceea ce am numit „reprezentări

despre sine”, care implică raportarea individului la morala creștină, dar și la regulile cavalești sau la cele ale curteniei. „Reprezentările celuilalt” completează tabloul, fie că este vorba de *figuri ale alterității proxime*, precum păcătosul, soția infidelă, îndrăgostitul, cavalerul laș, omul redus la statutul de animal sălbatic din cauza instinctelor, dușmanul descoperit în sânul familiei, în clanul feudal sau într-un clan rival sau de *figuri ale alterității îndepărtate* (păgânul, străinul, diavolul, culturile diferite).

Literatura franceză din Renaștere este o altă arie de interes căreia i-am consacrat o parte din lucrările mele, după cum o dovedește cartea publicată în colaborare cu prof. univ. dr. Luminița Ciuchindel: *La littérature française de la Renaissance. Histoire littéraire et choix de textes* (Editura Universității din București, 2009). Concepută ca o istorie literară și ca un instrument de lucru pentru studenții din anul I de la secțiile filologice, această lucrare pune în lumină particularitățile formelor literare create în secolul al XVI-lea pentru a răspunde gusturilor unui public educat în spiritul valorilor umaniste.

De asemenea, am colaborat la o lucrare colectivă de referință, sub coordonarea doamnei prof. univ. dr. Angela Ion, director, până în 1989, al Departamentului de Limba și Literatura Franceză din cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București: *Dicționar de scriitori francezi*, Editura Polirom, 2012 (1631 de pagini). În cadrul acestui proiect ambițios, la care au lucrat treizeci de specialiști, am redactat șaptezeci și cinci de medalioane din cele aproximativ șapte sute ale dicționarului, al cărui obiectiv a fost promovarea literaturii franceze în România într-o formă accesibilă unui public cât mai larg.

O altă axă de cercetare care ocupă un loc important în lucrările mele ține de un interes constant pentru sensibilitățile medievale, de la *exprimarea emoțiilor* la *intimitate* (în sensul de *spațiu intim*, dar și de *viață interioară*), care intră adesea în conflict cu *normele*. Ultima carte, intitulată *Configurations textuelles de l'intime aux XIIe et XIIIe siècles*, pe care am publicat-o, în 2024 în Franța, la Editura L'Harmattan, este rodul acestor cercetări legate de un domeniu extrem de amplu, care presupune nu numai o fină cunoaștere a mentalităților medievale, ci și adoptarea unei perspective interdisciplinare.

Ultima direcție de cercetare pe care am dezvoltat-o în publicațiile mele are ca obiect *literatura de călătorie*, după cum o demonstrează în special lucrarea *Villes réelles – Villes imaginaires*, apărută în 2011 la Editura Universității din București, care analizează texte din secolele al XIX-lea și al XX-lea. Continuând o serie de studii în care am aprofundat diverse aspecte ale cronicilor și jurnalelor de călătorie scrise de Guy de Maupassant, contribuția mea la acest volum, pe care l-am coordonat și editat, aduce în prim plan perspectiva originală a scriitorului francez asupra câtorva mari orașe din Italia. De asemenea, în anul 2012, am elaborat un studiu pentru o monografie publicată în Polonia, în care am propus *o cartografiere a mirosurilor* specifice spațiilor evocate de Maupassant în cronicile sale. Ulterior, cercetările mele în domeniul literaturii de călătorie s-au îmbogățit prin publicarea mai multor lucrări consacrate relatărilor despre pelerinajele în Țara Sfântă. Pornind de la texte atribuite creștinilor occidentali din secolele XI-XV, am examinat modul în care raporturile dintre identitatea occidentală și alteritatea orientală s-au redefinit de-a lungul secolelor.

Pe lângă aceste lucrări, menționez 11 volume publicate după susținerea tezei de doctorat, pe teme de actualitate pentru domeniul studiilor medievale, pe care le-am coordonat, editat sau co-editat și care cuprind acte de colocvii naționale și internaționale, de a căror organizare sau co-organizare m-am ocupat, în special în cadrul Centrului de Studii Medievale. Șase dintre acestea fac parte din colecția „Mediaevalia”, pe care am creat-o la Editura Universității din București, în colaborare cu prof. univ. dr. Mihaela Voicu, colecție pe care o coordonez și din comitetul științific internațional al căreia fac parte de la înființarea sa (2011). Toate aceste volume au fost apreciate de comunitatea științifică din România și din străinătate, fiind incluse în cataloagele mai multor biblioteci universitare

românești și străine, precum și în bibliografiile internaționale și baze de date relevante pentru ariile de cercetare respective. Publicat în 2025 și disponibil online grație sprijinului financiar CIVIS, acordat de Universitatea din București, ultimul volum coordonat și editat este indexat în două baze de date (DOAJ și Crossref) pentru a asigura o mai bună vizibilitate studiilor medievale din cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine.

Din 2004, am publicat de asemenea: 14 articole, în reviste de specialitate indexate în baze de date internaționale (WoS, SCOPUS-Elsevier, EBSCO, ERIH PLUS, CEEOL, Index Copernicus, ProQuest, Ulrich, MIAR și Regesta Imperii); 9 studii, în special în Franța și Belgia, în volume colective care cuprind lucrări ale unor colocvii internaționale; 27 de studii, în volume apărute în România, în urma unor colocvii internaționale sau naționale; 8 studii introductive sau prefețe și traducerea (în colaborare) a unui studiu științific. În calitate de membru al mai multor societăți științifice internaționale și centre de cercetare, am prezentat în jur de 50 de comunicări la colocvii naționale și internaționale, sesiuni de comunicări, ateliere, mese rotunde, multe dintre acestea organizate de mine la Universitatea din București în cadrul Centrului de Studii Medievale, așa cum am subliniat în subcapitolul referitor la colocvii. Aceste comunicări au stat la baza unor publicații în volume de referință, atât în România, cât și în străinătate.

În ceea ce privește proiectele internaționale la care am participat sau pe care le-am coordonat după susținerea tezei, menționez, în ordine cronologică, participarea la seminarul internațional *Les dimensions culturelles dans l'enseignement des langues (Dimensiunile culturale în predarea limbilor străine)*, organizat de AUF pentru Europa Centrală și de Est, care a avut loc la Sankt Petersburg în ianuarie 2009 și al cărui obiectiv a fost perfecționarea profesorilor din mediul universitar care predau civilizația franceză.

În iunie-iulie 2010, proiectul de cercetare intitulat *Représentations du corps : jeunesse et vieillesse de la femme au Moyen Âge (textes et iconographie)*, pe baza căruia am câștigat un grant de cercetare AUF, mi-a permis să-mi completez pregătirea de specialitate în cadrul C.I.H.A.M. (Le Centre d'Histoire, Archéologie, Littératures des mondes chrétiens et musulmans médiévaux), la Universitatea Lumière-Lyon 2, în echipa condusă de Profesorul Jean-Claude Vallecalle. În timpul acestui stagiu de două luni, am îmbogățit considerabil corpusul de referință, precum și bibliografia critică a cursului *Approches interculturelles : Représentations du corps*, pe care l-am predat și pe care îl predau și în prezent în cadrul programului masteral *Studii franceze și francofone*.

În 2012, am colaborat la proiectul de cercetare *La réception des troubadours à travers les siècles*, coordonat de CRPHL (le Centre de Recherche Poétiques et Histoire Littéraire), care s-a derulat între 2011 și 2016, avându-i ca directori pe profesorul Daniel Lacroix și pe profesorul Jean-François Courouau. Am contribuit în special la etapa care s-a desfășurat la Université de Pau et des Pays de l'Adour, etapă coordonată de Valérie Fasseur, care s-a concretizat prin organizarea unui colocviu internațional la Muzeul național al Castelului din Pau (15 și 16 noiembrie 2012). În acest context, am prezentat studiul intitulat « De Jaufré Rudel à la littérature en langue d'oïl : échos du topos de *l'amor de lonh* et de la poétique de la mémoire affective », publicat ulterior într-un număr al prestigioasei publicații *Revue des Langues Romanes*, cea mai veche revistă de filologie din Franța.

În 2013, am participat la proiectul de cercetare intitulat *Modernités des troubadours : réécritures et traductions*, proiect propus și coordonat de CIELAM (Le Centre Interdisciplinaire d'Étude des Littératures, Université d'Aix-Marseille). Grație unei burse care mi-a fost acordată, în urma unui concurs, de AUF pentru Europa Centrală și de Est, am putut prezenta lucrarea « Réception de la poésie des troubadours dans l'espace culturel roumain » la colocviul organizat în cadrul acestui proiect, la Université d'Aix-en-Provence (21-23 noiembrie 2013). Lucrarea a fost publicată ulterior

într-un număr al colecției „Senefiance”, care se bucură de o reputație considerabilă în rândul medievistilor.

În strânsă legătură cu lucrările mele despre literatura de călătorie, amintesc și colaborarea, în octombrie 2015, la proiectul de cercetare *Culture. Mobilité. Territoire. Émergence et transformation de l'identité métropolitaine bruxelloise, XVIIIe-XXIe siècles*, coordonat de Université libre de Bruxelles.

În noiembrie 2018, am propus, la rândul meu, un proiect consacrat temei *Originilor în sursele medievale și în discursul medievistilor*, care a făcut obiectul unui colocviu organizat la Universitatea din București, la care au participat specialiști români și străini – istorici, literați, teologi și filosofi. Dezvoltat în colaborare cu CRU (le Centre de Réussite Universitaire) din cadrul Universității din București, acest proiect a putut fi realizat cu sprijinul financiar acordat de AUF Bureau Europe centrale et orientale, în vreme ce alte două proiecte (*Partager des savoirs au Moyen Âge și Mobilité et émotions au Moyen Âge*), pe care le-am propus și coordonat în cadrul Centrului de Studii Medievale și al rețelei universitare CIVIS, au beneficiat de sprijinul financiar CIVIS pentru colocviile internaționale pe care le-am organizat la Universitatea din București, în noiembrie 2023 și octombrie 2024.

Din 2004, principalele mele activități didactice au constat în predarea mai multor cursuri magistrale (la nivel licență, Filologie A și B, precum și la nivel masteral) la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine și la Facultatea de Litere, dar și la Facultatea de Istorie, precum și a mai multor cursuri opționale (nivel Licență, Filologie A și B), la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine și la Facultatea de Litere. O parte dintre aceste cursuri au fost completate de seminare, la care s-au adăugat diverse tipuri de cursuri practice de limbă franceză. În această parte a tezei de abilitare, am trecut în revistă activitățile mele didactice, precum și alte activități, cum ar fi îndrumarea studenților în vederea participării lor la concursuri sau sesiuni de comunicări, coordonarea și editarea lucrărilor elaborate de studenți, coordonarea a aproximativ treizeci de lucrări de licență și disertații de masterat. Am menționat, de asemenea, alte activități profesionale pe care le-am desfășurat în calitate de membru al unor societăți științifice internaționale și centre de cercetare, precum și activitatea de editor științific, activitățile de evaluare în calitate de membru al mai multor tipuri de comisii; colocviile, mesele rotunde; conferințele pe care le-am organizat sau co-organizat la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București.

În a doua parte a acestei teze, prezint principalele direcții de cercetare pe care intenționez să le aprofundez în cadrul lucrărilor mele viitoare: studii în curs de publicare; participarea la congrese organizate de societăți internaționale din care fac parte (La Société Internationale Renardienne și La Société Internationale Arthurienne); publicarea actelor unui colocviu internațional, prevăzută pentru acest an; elaborarea de materiale didactice mai bine adaptate nevoilor actuale ale studenților de la secțiile filologice. Proiectele pe care intenționez să le realizez au, de fapt, o strânsă legătură cu principalele cursuri pe care le predau – cel despre literatura și cultura franceză din Evul Mediu și Renaștere, dar și cu literatura de călătorie din secolul al XIX-lea. Pentru a răspunde nevoilor studenților din anul I care urmează cursul meu de la programul masteral al Departamentului, intenționez să scriu o lucrare despre imaginarul feminității din secolele XII-XV. Această carte are drept scop să ofere un inventar cât mai vast cu putință al reprezentărilor corpului feminin pornind de la texte literare și nonliterare, precum și pe baza reprezentărilor iconografice, având în vedere că acestea din urmă vor permite înțelegerea schimbărilor estetice care s-au produs la sfârșitul Evului Mediu. O altă lucrare pe care intenționez să o public în Franța în 2026 are la bază cursul opțional *L'expérience du voyage chez Maupassant : évasion et (re)découverte*, pe care l-am ținut pentru studenții din anul III de la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, între 2009 și 2010. Având ca

obiect literatura de călătorie din secolul al XIX-lea, această carte va dezvolta o parte dintre aspectele pe care le-am studiat până în prezent în lucrările mele despre cronicile și jurnalele scriitorului francez.

Un alt proiect pe care doresc să-l realizez este redactarea unui material didactic pentru studenții din anul I de la secția de Filologie Franceză A, care să abordeze conceptele și reperele majore ale civilizației franceze din Evul Mediu și Renaștere. Acest manual va pune accentul pe valorificarea documentelor istorice și a textelor literare care surprind aspecte culturale și civilizaționale specifice respectivelor perioade.

În plus, voi coordona și edita volumul rezultat din coloctivul internațional *Mobilité et émotions au Moyen Âge*, pe care l-am organizat pentru Centrul de Studii Medievale al Universității din București în cadrul rețelei CIVIS (25-26 octombrie 2024). Acest volum care explorează emoțiile legate de mobilitate în Evul Mediu va acoperi o lacună semnificativă în vastul domeniu al studiilor despre emoțiile medievale.

De asemenea, îmi propun să organizez, în cadrul centrelor din care fac parte și al rețelei universitare CIVIS, mai multe coloctivii internaționale pe teme de cercetare în concordanță cu domeniile mele de interes. În ceea ce privește proiectele mele profesionale, voi propune mai multe cursuri – cursuri opționale și un curs de nivel masteral, care îmi vor permite să le prezint studenților rezultatele cercetărilor mele recente și să-i pregătesc pentru admiterea la Școala doctorală. Pentru a atinge acest obiectiv, voi continua să organizez în fiecare an un atelier cu studenții din anul I de la programul masteral al Departamentului, pornind de la temele abordate la cursul meu, și voi coordona cercetări ale studenților, lucrări de licență și disertații de master.

În sfârșit, în plan administrativ, intenționez să inventariez lucrările medievistilor români și să realizez, cu sprijinul Universității din București, un site dedicat acestora, care va fi actualizat periodic. Pe de altă parte, doresc să dezvolt mai multe proiecte de cercetare cu colegi din universități românești și străine, să-i invit pe unii dintre ei să participe la proiectele mele sau să țină conferințe legate de cursurile mele și în cadrul centrelor noastre de cercetare, deoarece astfel de schimburi sunt indispensabile. Totodată, prin aceste colaborări, consider că voi contribui la promovarea activităților de cercetare din domeniul literaturii franceze și în special din domeniul literaturii medievale care sunt desfășurate la Facultatea de Limbi și Literatură Străine a Universității din București.

A treia și ultima secțiune a acestei teze de abilitare cuprinde bibliografia de referință pentru cele două părți principale.

14.02.2026

Conf. univ. dr. Luminița DIACONU

